

ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИ РИВОЖЛАТИРИШДА МОБИЛ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

¹Мелиев Хамидулла Абдуллаевич

Жиззах давлат педагогика университети п.ф.н. профессор
мактабгача таълим методикаси кафедраси мудир

²Эрйигитов Дилшод Холбоевич

Жиззах давлат педагогика университети
Ижтимоий-гуманитар фанларда масофавий таълим
кафедраси доценти

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7898225>

ARTICLE INFO

Received: 28th April 2023

Accepted: 04th May 2023

Online: 05th May 2023

KEY WORDS

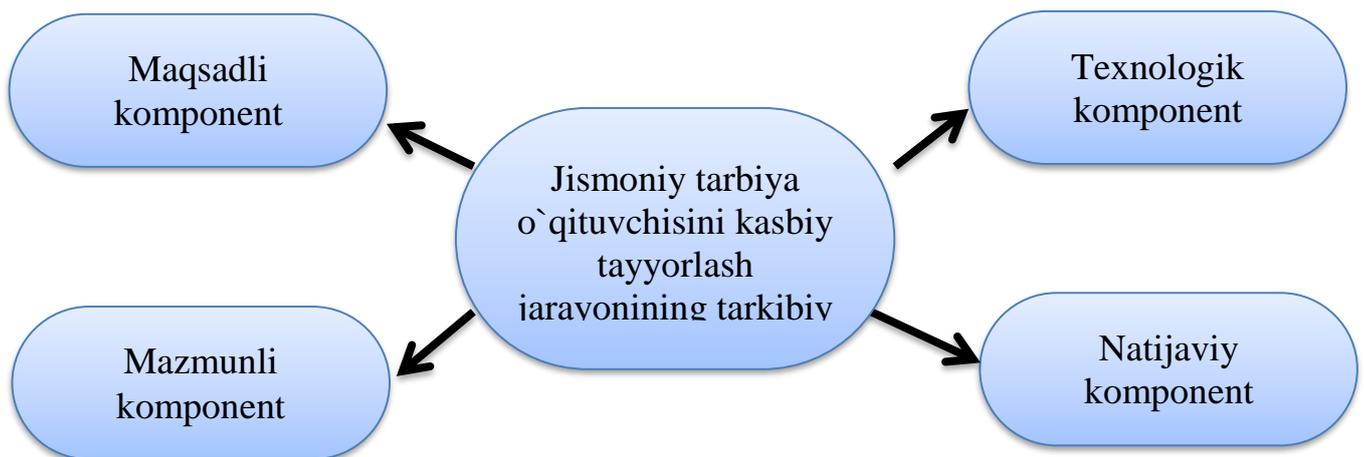
Жисмоний маданият
ривожланиши, мобил
таълимнинг инновацион
педагогик технологияси,
жисмоний тарбия, касбий
тайёргарлик, долзарблик,
ўқитувчи, талаба.

ABSTRACT

Мақолада касбий тайёргарликни шакллантиришнинг педагогик асослари очиб берилган, уларнинг аҳамияти ва долзарблиги асослаб берилган. Ўқитувчининг касбий тайёргарлиги турли вақт оралиғида шаклланган. Шунингдек, у ўқитувчининг самарали касбий тайёргарлигига таъсир кўрсатадиган педагогик шарт-шароитлар мажмуасини таклиф қилади, бу эса ўз навбатида умуман жисмоний маданият ривожланишининг ўзига хос хусусиятларини аниқлаб беради.

Вақтнинг етарлича тез оқими ўтган йилларни ўз вақтида таҳлил қилиш ва бугунги куннинг долзарб муаммоларини аниқлаш имконини бермайди. Жисмоний тарбия ва спортни тўғри ташкил этиш учун бир қатор вазифа ва муаммоларни таҳлил қилиш керак, бу ўз навбатида, кадрларнинг касбий тайёргарлигига ва жамиятда рўй бераётган муҳим ўзгаришларга тўғри муносабатда бўлиш қобилиятига боғлиқ.

Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонун (№637. 23.09.2020 йил) нинг 16-моддасида «Масофавий таълим ўқув режалар ва ўқув дастурлари»га мувофиқ таълим олувчилар томонидан зарур билим, малака ва кўникмаларни ахборот-коммуникация технологияларидан интернет жаҳон ахборот тармоғидан фойдаланган ҳолда масофадан туриб мобил орқали олиш имконияти бўлади (1). «Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида»ги Қонунни (2015 йил, 04.09.) 10-модда, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Жисмоний тарбия ва спорт соҳасида Давлат бошқарув тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони (2018 йил, 05.03.), «Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш Концепцияси»да (2019 йил, 10.10.), «Профессор-ўқитувчиларнинг ахборот-коммуникация технологияларни ўзлаштириш даражасини ошириш, касбий маҳорат сифатини яхшилаш ҳамда инновацион таълим технологияларини эгаллаш» вазифалари белгиланган (3).

1-расм. Жисмоний тарбия ўқитувчисини касбий тайёрлаш жараёнининг таркибий қисмлари

«Жисмоний маданият» маданиятнинг бир қисми бўлиб, у жамият томонидан инсоннинг қобилиятларини жисмоний ва интеллектуал ривожлантириш, соғлом турмуш тарзи, жисмоний тарбия, жисмоний тайёргарлик ва жисмоний ривожланиш орқали ижтимоий мослашувни шакллантириш, унинг ҳаракат фаолиятини яхшилаш ва соғлом инсонни шакллантириш мақсадида яратилган ва фойдаланиладиган кадриятлар, меъёрлар ва билимлар йиғиндисидир. Ушбу таъриф қонунда белгиланган мақсад ва вазифаларга «жисмоний тарбия» орқали эришилишини ишончли кўрсатиб беради. Бошқача қилиб айтганда, касбий маҳорат тасвирланган жисмоний тарбия орқали муваффақиятли ўзлаштирилади. Шахсни тарбиялаш, унинг жисмоний имкониятларини ривожлантириш, ҳар томонлама ривожланган ва жисмонан соғлом шахсни шакллантириш мақсадида жисмоний тарбия ва спорт соҳасида кўникма ва билимларни эгаллашга қаратилган жараён сифатида» [2]. Юқоридаги таърифлар меъёрий, назарий асосларнинг бутун мажмуасини беради, улар ўз навбатида «жисмоний маданият» деган кенг тушунчага бирлашади. Турли вақт оралиғида жисмоний маданиятнинг ривожланишини таҳлил қилиш, жисмоний тарбия ўқитувчисини касбий тайёрлаш жараёнининг таркибий қисмларини ажратиш кўрсатади.

Жисмоний тарбия ўқитувчиси муайян фаолият турини ўз вақтида аниқлаши ва тушуниши учун у бунга тайёр бўлиши керак. Бу ерда тайёргарлик муваффақиятли иш учун зарур шарт бўлиб, у иш жараёнида шаклланиши керак.

Ушбу мақолада жисмоний тарбия ўқитувчисининг касбий тайёргарлиги жараёни муҳокама қилинганлиги сабабли, бу жараён натижасида тайёргарлик вақтидан қатъи назар, маълум бир хусусиятга эга бўлиб, у субъектив даражада мотивацион, когнитив ва фаолият компонентларини бирлаштирган мураккаб тизим сифатида намоён бўлади. Кўриниб турибдики, мотивацион компонент тайёргарликнинг бошқа таркибий қисмларини шакллантириш учун асос бўлиб хизмат қилади, чунки бу, биринчи навбатда, шахснинг унга нисбатан мос йўналишига боғлиқ: мотив, қизиқиш, кадрият йўналиши ва бошқалар.

Жисмоний тарбия ўқитувчисининг касбий тайёргарлиги унинг педагогик йўналишининг ўзига хослигидадир. Ориентация индивидуал эҳтиёжлар, қизиқишлар, хусусиятлар билан тавсифланади

Фаолият мақсадларини тушуниш жараёнида уларнинг аҳамиятини, жамият учун қулайлигини белгилайдиган ва натижада муҳим аҳамиятга эга бўлган ўқитиш. Компонентларни аниқлашда ҳар қандай ўқитувчи ўз касбий фаолиятида олдида турган вазифаларни ўз вақтида топа олмаслиги ва муваффақиятли ҳал қила олмаслиги, бунинг учун зарур бўлган билимларга эга бўлмаслиги жуда муҳимдир. Шундай қилиб, касбий билимлар 3 гуруҳга бўлинади: назарий, услубий ва амалий. «Жисмоний тарбия ўқитувчиси эга бўлиши керак бўлган касбнинг мазмун-моҳияти бўлган касбий билимлар рўйхати давлат таълим стандарти билан белгиланади. Касбий ва педагогик билимларнинг хусусиятлари орасида мураккаблик, ўрганилаётган фанларни синтез қилиш қобилияти ва шахсий ранг бериш қайд этилгани. [4]

Мобил таълим - бу талабанинг шундай таълим олиш турики, бунда талаба таълим ресурсларидан мобил фойдалана олиши, ўқитувчи ва бошқа талабалар билан ўзаро алоқада бўлиши мумкин.

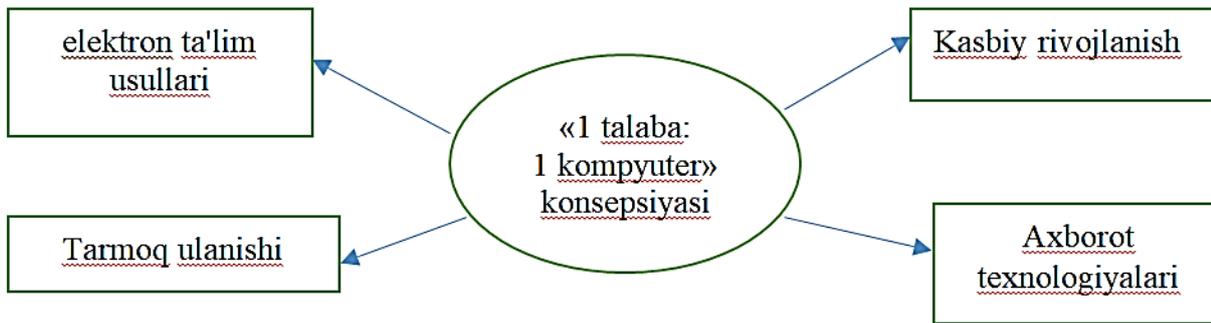
Энг тўлиқ мобил дастурий таъминот қуйидаги таълим концепциясида тақдим этилган «1 талаба: 1 компьютер». «1 талаба: 1 компьютер» замонавий таълим воситасига бўлган интилиш бутун дунёда кузатилмоқда. «1 талаба: 1 компьютер» моделда ахборот технологиялари «Компютер билан яккама-якка» деб тавсифланган атмосферани яратиш учун фойдаланилади. «1 талаба: 1 компьютер» концепциясида ўқитувчилар ва талабалар уйда ҳам, узоқ жойларда ҳам фойдаланишлари мумкин бўлган махсус ишлаб чиқилган дастурларга эга компьютер (ноутбук) дан фойдаланишдир. Интернет ушбу ўқув моделининг мажбурий компоненти бўлиши кўзда тутилган. Ушбу концепциянинг моҳиятини 1-расмда аниқ кўриш мумкин.

Мобил таълим бир нечта ижобий жиҳатларни таъкидлайди:

1. Замонавий технологиялардан (ГПРС, Wi-Fi) фойдаланган ҳолда ўқув материалларидан осон фойдаланиш имконияти;
2. Ногиронлар учун устувор таълим имконияти;
3. Қоғоз ўқув адабиётларини сотиб олишни талаб қилмайди;
4. Маълумотларнинг турли шаклларнинг мавжудлиги туфайли ўрганишга қизиқиш ортиши (график, овозли).

Таклиф этилаётган концепцияга мувофиқ қуйидаги мақсадлар белгиланди:

- ✓ АКТдан фойдаланиш кўникмаларини такомиллаштириш;
- ✓ Таълим сифатини ошириш;
- ✓ Талабаларнинг ўқув материални ўзлаштиришини яхшилаш;
- ✓ Стандартлаштирилган тестларда самарадорликни ошириш.

2-расм. «1 талаба: 1 та компьютер» концепцияси.

«Жисмоний тарбияни модернизация қилишнинг асосий вазифаларидан бири жисмоний маданият ва меҳнатнинг миллий ўзига хос хусусиятларининг соғлом турмуш тарзининг ҳозирги ва келажакдаги эҳтиёжларини акс эттирувчи фундаментал ва амалий педагогика, психологик, социологик ва фанлараро тадқиқотлар мавзуларини кенгайтиришдир.[5]. Жисмоний маданият тушунчалари ва усулларини уни шаклланишининг аналитик тасвирига асосланган тизимли ўрганиш муаммонинг муайян вақтдаги ҳолатини тушуниш имконини, шунингдек, таърифни асослаш имконини, уни ҳал этиш истиқболларини очиб беради. Мобил (кўчма) таълимга асосланган ўқитувчининг касбий тайёргарлигининг тақдим этилган концепцияси касбий тайёргарлик сифатини оширишнинг илмий асоси бўлиб хизмат қилади. Бу яхлитлик ғояси сифатида жисмоний маданиятни ва таълимнинг барча йўналишларининг ўзаро алмашинишини (жисмоний, касбий ва ижодий) шакллантириш учун асосдир. Талабаларнинг жисмоний маданиятини шакллантириш самарадорлиги ва уларни жисмоний тарбияга тайёрлаш ҳаракатчанлигига тадқиқот томонидан аниқланган қонуниятлар тамойилларига риоя қилинган ҳолда эришилади. Тақдим этилган моделни ишлаб чиқиш ва уни амалиётга татбиқ этиш таълим маконида жисмоний маданиятни шакллантириш тузилишини очиб беради. Бундан ташқари, педагогик таълим жараёнини ташкил этиш тизими ўз аксини топган бўлиб, унинг марказида касбий тайёргарлик самарадорлигини таъминловчи тамойиллар, педагогик ёндашувлар ва инновацион усуллар туради.

Аммо, бундай технологияларни амалга оширишда улар кўпинча турли хил ва табиатдаги муаммоларга дуч келишади. Биринчидан, ушбу қурилмаларни сақлаш масаласи бор. Тахминларга кўра, афзаллик ҳали ҳам мобил қурилмаларга тегишли бўлиб, бу баҳс-мунозараларга сабаб бўлади: мобил технологиялар таълим ёки ўйин-кулгига ёрдам беради. Эҳтимол, ўқитувчилар ўқув жараёни назоратдан чиқиб кетиши мумкинлигидан хавотирда. Электрон ресурсларга муаллифлик ҳуқуқи масаласи ҳам пайдо бўлади, чунки ўз материалларини ишлаб чиқиш етарли даражада юқори малака ёки мутахассисларни жалб қилишни талаб қилади. Бу вақт ва молиявий харажатларни оширади ва кўплаб ўқитувчиларни ушбу ўқитиш моделдан фойдаланишдан қайтаради. Муаммони эътиборсиз қолдириб бўлмайди, чунки талабалар, албатта, оддий алоқа учун турли хил мобил қурилмалардан қандай фойдаланишни билишади, лекин ўрганиш воситаси сифатида эмас. Ушбу муаммонинг ечими ўқитиш самарадорлигини баҳолаш методикасини қайта кўриб чиқишдир. Иккинчидан, техник қийинчиликлар мобил қурилмалар билан тўлиқ ва самарасиз ишлашга олиб келади.

Бунга мисол бўлиши мумкин: узоқ муддатли фойдаланиш учун мобил қурилмани зарядлашнинг етишмаслиги, ўқишни қийинлаштирадиган кичик экран ўлчами, интернетга уланиш нархи.

Турли хил техник муаммоларга асосланиб, мобил қурилмалардан фойдаланиш шахсий ҳаётга ва шахсий хавфсизлик ҳиссига салбий таъсир кўрсатиши мумкинлигини ҳисобга олиш мумкин эмас. Бироқ, камчиликлари ва чекловларига қарамай, мобил таълим тез суръатлар билан кенгайиб бормоқда ва келажакда энг самарали таълим усуллари билан бирига айланиши мумкин. Мобил таълимни қўллаш ва ундан фойдаланиш кенгайиб бормоқда, гарчи ушбу ўқув моделининг тарқалишининг мумкин бўлган оқибатлари ҳали ишлаб чиқувчилар, амалиётчилар ва тадқиқотчилар томонидан тўлиқ тушунилмаган. Технологияларнинг тўғри ва аниқ ривожланиши мобил таълим самарадорлигини оширишга олиб келади. Талабаларнинг ўқув жараёнининг ҳаракатчанлиги ғоясини амалга оширишга ёрдам берадиган кўплаб жиҳатлар мавжуд. Мобил таълим гаджетларининг барча афзалликлари ва камчиликларини батафсил кўриб чиқиш мақсадини тўғри қўйиш орқали сиз замонавий ўқув жараёни сифатини ошириш учун барқарор базани шакллантиришингиз мумкин, бу «замон билан ҳамнафасдир».

Кўчма таълим асосида таълим маконида талабаларнинг жисмоний маданиятини шакллантириш усули муаллиф ўқитиш методикасининг ўзига хос хусусиятлари билан белгиланади. Буларга қўйидагилар киради: талабаларнинг жисмоний маданият фаолиятини фарқлаш ва касбий муҳим фазилатларни ривожлантириш.

Шундай қилиб, қўйидаги хулосага келиш мумкин, талабаларнинг жисмоний маданиятини шакллантириш бўйича самарали тарбиявий иш олиб бориш учун таклиф этилаётган шарт-шароитлар тизимининг зарурлиги ва етарлилиги ҳақида гапириш мумкин. Бутун таҳлил жараёни шуни кўрсатдики, айнан илгари сурилган мақсад ва вазифаларни изчил амалга ошириш билан жисмоний маданиятни шакллантиришнинг ижобий динамикаси кузатилиши мумкин. Шунингдек, таклифлардан фойдаланиш келгусида турли типдаги таълим муассасаларида мобил таълим асосида талабаларнинг жисмоний маданиятини шакллантириш методикасини мослаштириш имконини беради.

References:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни. 2020 йил, 23.09. “Халқ сўзи”. 2020 йил 25.09.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида”ги Қонун. ЎРҚ-394 сон. 2015.04.09. 38 б.
3. Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси. 2019 й.10.10. Т. Фан. 12 б.
4. Осокин Г.В. “Таълим-тарбия жараёнида жисмоний маданият”. М. 2010. 289 б. Пед.фан.доц.диссертация.
5. Гандук О.Б. “Жисмоний маданият ўқитувчиларини касбий тайёрлашнинг асосий босқичлари. Удмурск университети ахборотномаси”. №3, 28 б. 2017 й.

6. Логинова А.В. Ўқув жараёнида мобил таълим технологияларидан фойдаланиш. М. 2015 й. 974-976 бетлар.
7. Хайдук О.В. Жисмоний маданият ўқитувчисининг асосий касбий тайёргарлиги. М. Ёш олим. 04.10.2016 й.
8. Олимов А. “Бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчиларини ўқитишда мобил иловаларни қўллаш методикасини такомиллаштириш”. Монография. Илм зиё заковат. Тошкент 2022. 87 бет.
9. Мелиев Х.А. ва бошқалар. “Жисмоний маданият назарияси ва услубияти”. Ўқув қўлланма. Жиззах. 2021 йил. 180 бет.